

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидата юридичних наук, доцента Коваль Наталії Олексіївни на
дисертацію Панчук Анни Олександрівни на тему «Публічне адміністрування
портової галузі України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»

Актуальність дослідження. Портова реформа, розпочата з прийняттям у 2012 році Закону «Про морські порти України», продовжується та вимагає нових управлінських і законодавчих рішень з метою формування оптимальної інституційної системи адміністрування галузі та гарантування ефективного функціонування портового комплексу. Провідна роль портів у забезпеченні соціально-економічної стабільності та сталого розвитку держав як у мирний час, так й у період дії надзвичайних правових режимів (воєнного часу, пандемії тощо) не викликає сумнівів, що підтверджується практикою роботи українських та зарубіжних портів з 2020 року. Кращі управлінські практики, нові механізми міждержавної співпраці, оновлення правових стандартів зумовлюють підвищення виробничих показників портів, стабільне наповнення державних бюджетів, розвиток приморських регіонів тощо. При цьому, українська модель управління портовою галуззю, що функціонує з 2022 року в умовах безпрецедентних викликів та загроз, спричинених широкомасштабним російським вторгненням, потребує оновлених підходів до забезпечення безпеки, ефективного розподілу функціоналу між органами управління та створення такого механізму публічного адміністрування, яким було би враховано, з одного боку, новітні глобальні та європейські тенденції екологізації, цифровізації та автоматизації, а з іншого – особливості роботи в умовах підвищених терористичних та воєнних загроз. Зважаючи на це,

комплексне дослідження публічного адміністрування портової галузі України є важливим та необхідним для сучасного етапу розвитку управління портовою діяльністю та оновлення підходів до її регулювання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження характеризується системним та послідовним підходом, авторські висновки та пропозиції, що виносяться на захист, є обґрунтованими та достовірними, базованими на значній джерельній базі, що охоплює, переважно, зарубіжні дослідження у сфері оптимізації роботи та управління портами. Список використаних джерел охоплює 303 найменування, що свідчить про усебічне опрацювання проблематики роботи, високий рівень наукової підготовки дисертантки та її навички до теоретичного узагальнення опрацьованого матеріалу і вироблення на їх основі нових пропозицій та рекомендацій з урахуванням української специфіки мирного та воєнного часу. Метою роботи визначено вироблення на основі діючого законодавства, міжнародних стандартів та кращих практик публічної адміністрації цілісної наукової концепції оновлення публічного адміністрування портової галузі України. Належним чином окреслені задачі дослідження сприяли досягненню зазначеної мети та формуванню нових для сучасної правничої науки висновків та пропозицій теоретичного і теоретико-прикладного характеру. Об'єкт та предмет дисертаційної роботи визначені коректно, а її методологічну основу склав набір загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, що забезпечило об'єктивний та комплексний підхід до опрацювання обраної тематики. Результати дослідження є доведеними та обґрунтованими, спрямованими на формування наукових засад удосконалення публічного адміністрування портової галузі України та вироблення його оновленої моделі, придатної до використання як у мирний час, так й в умовах дії правового режиму воєнного стану. Висновки до роботи свідчать про виконання поставлених наукових задач, є логічними та послідовними, аргументованими та новими для сучасної правової доктрини.

Наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення з дисертаційним дослідженням А.О. Панчук дає можливість відзначити належний науковий рівень проведеної роботи, її відповідність визначеним меті та завданням, а також системність підходу здобувачки до проблематики публічного адміністрування портової галузі України. Рецензована дисертація стала першим комплексним науковим дослідженням, присвяченим формуванню нової науково обґрунтованої концепції публічного адміністрування портової галузі України з метою модернізації галузевого законодавства та інституційної системи управління портовою діяльністю. Серед результатів, що підтверджують наукову новизну проведеного А.О. Панчук дослідження слід особливо відзначити авторську систематизацію теоретико-прикладних і методологічних засад публічного адміністрування роботи морських портів в Україні, формулювання визначень його поняття, мети і методів, а також здійснену класифікацію його функцій на організаційні (регулятивні), операційні, охоронні та відновлювальні.

Комплексне опрацювання досвіду роботи та практики управління портовою галуззю України стало необхідним базисом для виявлення особливостей формування сучасної української концепції управління морськими портами та обґрунтування тези про невідповідність гібридної форми управління ними жодній з класичних форм такого управління, що склалися в ЄС та в інших регіонах світу, а також про недотримання принципу єдиноначальства, що не дозволяє розгалуженій системі державних органів здійснювати ефективне управління портовою галуззю, зокрема у сфері визначення стратегічних цілей розвитку, виконання завдань та реалізації функцій управління тощо. Здійснена А.О. Панчук характеристика основних моделей та інструментів управління морськими портами у світі та в Україні засвідчила їх спрямованість на максимальне урахування потреб отримувачів послуг у морських портах, забезпечення безпеки мореплавства, попередження забруднення та засмічення морського середовища (акваторій) портів, підтримання належного режиму їх функціонування та дотримання

норм міжнародних угод у сфері мореплавства, частину якого об'єктивно становить й портова діяльність.

Важливим з теоретичної та теоретико-прикладної точок зору є розкриття особливостей взаємозв'язку земельних та інфраструктурних аспектів функціонування портів у межах населених пунктів, яке, незважаючи на підвищену актуальність для портів сучасної України, не розглядається у вітчизняній правовій доктрині та є інноваційним напрямком для подальших правничих, інших галузевих та комплексних досліджень, якими буде ураховано справедливую тезу здобувачки про те, що порти у місті потребують трансформації, налаштування на різні види діяльності, та акцентування уваги на своєму призначенні як для комерційної діяльності, так й для промисловості, рибальства, спорту, пасажирських перевезень з метою залучення масового туризму і, як наслідок, розвитку портового міста.

Зважаючи на істотний вплив безпрецедентних викликів та загроз сучасності на роботу портової галузі, установлення характерних рис управління морськими портами у надзвичайних умовах в Україні є важливим компонентом формування оновленої концепції управління морськими портами в умовах дії правового режиму воєнного часу та у повоєнний період, а класифікація проблем, що заважають побудові ефективного менеджменту морських портів та потребують вирішення, на управлінські та загальнодержавні зумовлюють акцентування уваги на перегляді функціоналу державного підприємства «Адміністрація морських портів України» та внесення змін до діючого законодавства

Слід цілковито підтримати здійснену здобувачкою характеристику контрольних процедур у портовій діяльності, підкреслення необхідності комплексного підходу до підвищення їх ефективності, а також виявлення особливостей публічних сервісів у портах України і стану впровадження принципів «доброго урядування» в управління портами та портовою діяльністю. На підставі проведеного дослідження було доведено важливість концептуального оновлення контрольних та сервісних формальностей і

сформульовано пропозиції щодо приведення їх у відповідність до кращих практик роботи та адміністрування портової діяльності в ЄС та у світі, зокрема з погляду спрощення, автоматизації, екологічного спрямування та соціального орієнтування, а характеристика стану впровадження принципів «доброго урядування» очікувано сприятиме оновленню підходів, механізмів та інструментів управління галуззю.

Крім того, на особливу увагу заслуговують запропоновані А.О. Панчук шляхи модернізації міжнародних стандартів публічного адміністрування портової діяльності з урахуванням досвіду функціонування портової системи України під час дії режиму воєнного стану, акцентування її уваги на необхідності забезпечення та ширшого впровадження інтегрованого управління приморськими регіонами, а також продовжений на сторінках дисертаційного дослідження розвиток наукових положень про реалізацію норм міжнародних угод за допомогою внутрішньодержавного механізму публічного адміністрування.

Вказані результати заслуговують на підтримку та схвалення. Елементи наукової новизни сформульовані належним чином, їх кількість та зміст відповідають нормативним вимогам.

Практичне значення отриманих результатів полягає у спрямованості дослідження, здійсненого А.О. Панчук, на вирішення низки наукових та практичних завдань, що мають вагоме значення для розвитку та удосконалення сучасної системи публічного адміністрування портової галузі України. Результати дисертаційної роботи можуть бути використаними у:

науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку теоретичних положень адміністративного права, публічного адміністрування управлінських контрольних та сервісних механізмів у портовій діяльності, вироблення науково обґрунтованих пропозицій удосконалення їх правового базису;

правотворчій діяльності – при оновленні законодавства України у сфері адміністрування роботи портів;

правозастосуванні – для удосконалення та підвищення ефективності практичної діяльності органів державної влади, управління морською та портовою діяльністю в Україні;

навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників з курсів: «Адміністративне право», «Проблеми адміністративного права», «Морське право», «Морське право: юрисдикція та спори», «Міжнародно-правове регулювання морських перевезень та глобальна безпека», а також при підготовці дисертаційних робіт, монографічних досліджень, наукових статей з питань публічного адміністрування морської та портової діяльності.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на схвалено на засіданні фахового семінару кафедри морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення та висновки дисертаційного дослідження було представлено та обговорено на міжнародних науково-практичних конференціях, як-от: «Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення» (м. Харків, 11-12 квітня 2019 р.); «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 травня 2020 р.); «Українське суспільство в умовах транзиції: сучасні виклики та напрями розвитку» (м. Одеса, 16 травня 2020 р.); «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру» (м. Одеса, 21 травня 2021 р.); «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 17 травня 2024 р.), «Розвиток науки та освіти в умовах глобалізації» (м. Чернігів, 2 серпня 2024 р.).

Відсутність порушень академічної доброчесності. Фактів порушень академічної доброчесності у дисертації та у наукових публікаціях не виявлено.

Оцінка змісту дисертації. Структурно робота складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій здобувачки, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які включають у себе дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

Дискусійні положення і зауваження щодо дисертації. При загальному позитивному враженні від рецензованої роботи, вважаю за доцільне зазначити про окремі дискусійні питання та зауваження стосовно її змісту, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення під час публічного захисту:

1. На с. 17 дисертації зазначається про національний та міжнародний рівень публічного адміністрування портової галузі України та відзначається, зокрема, що у рамках міжнародного рівня є необхідними імплементація норм законодавства ЄС, інших міжнародних стандартів, а також продовження роботи з приєднання до міжнародних угод у сфері портової та пов'язаних з нею видах діяльності. Це свідчить про наявність у межах міжнародного рівня регіонального та глобального складників, але здобувачкою про це не зазначається, тоді як регіональні угоди у сфері портової діяльності та окремих портових формальностей є стандартною практикою.

2. На с. 74 роботи зазначається про реляційний підхід до взаємодії порту та портового міста. Відомо, що цей підхід наразі отримує поширення на усіх рівнях управління морською та портовою діяльністю, що пов'язано з дедалі зростаючим взаємовпливом керуючих наддержавних та національних інституцій, їх взаємодією з судновласниками, портовими адміністраціями, громадськими формуваннями тощо у різноманітних сферах (наприклад, декарбонізації та автономізації судноплавства). Бажано було би означити, яким чином такий підхід може бути запроваджений у систему публічного адміністрування портової галузі України, зокрема під час дії правового режиму воєнного часу.

3. На с. 105-106 та 115 дисертації авторка згадує про концепцію «розумного» порту та інтелектуальні системи управління портовими

операціями, а на с. 100 – про «зелені» порти, але, крім адміністрування екологічного податку та інвестиційної політики, не наводить власного бачення можливостей запровадження таких інноваційних технологій у портову діяльність в Україні та проблематику його законодавчого регулювання, спрямованого на імплементацію усесвітніх стандартів та кращих практик у цій сфері, зокрема тих, що мають на меті зменшення антропогенного навантаження на довкілля та є характерними для морської та портової діяльності в європейському та інших активно використовуваних для судноплавства регіонах.

Висловлені зауваження характеризують складність досліджуваної проблематики, мають дискусійний характер, і тому не впливають на загальну позитивну оцінку та наукову новизну дисертаційного дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація Панчук Анни Олександрівни «Публічне адміністрування портової галузі України» є комплексним, цілісним, ґрунтовним та завершеним науковим дослідженням. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, з достатньою повнотою викладено в опублікованих авторкою наукових працях, кількість та якість яких відповідають встановленим вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації. Рецензована робота містить результати власних досліджень здобувачки, а використані ідеї результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використано вірні методики дослідження та належні джерела інформації. Тема дисертації є актуальною, авторські висновки, пропозиції та рекомендації є обґрунтованими та доречними, характеризуються науковою новизною та спрямованістю на практичне застосування, що засвідчує належний рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Текст роботи відповідає обраній спеціальності та сутності вирішуваної наукового завдання. Оформлення роботи відповідає встановленим Міністерством освіти і науки України

вимогам. Мова роботи відзначається точністю, логічністю та аргументованістю викладу з дотриманням вимог наукового стилю. Загальний аналіз дисертаційної роботи підтверджує самостійність і цінність проведеного дослідження, його актуальність та науковий рівень, теоретичне і практичне значення.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація А.О. Панчук на тему «Публічне адміністрування портової галузі України» за обсягом проведених досліджень, науковою новизною і практичним значенням повною мірою відповідає вимогам, які висуваються до такого рівня досліджень, є самостійною кваліфікованою науковою працею, яка виконана здобувачкою самостійно, містить нові науково обґрунтовані результати проведених нею досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Вона відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами), а її авторка – Панчук Анна Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» та спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доцент кафедри морського
та митного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Наталія КОВАЛЬ